

CATALONIA BACKGROUND INFORMATION
[SÈRIE E / 2016 / 1.1 / CA]
01/07/2016

EL REFERÈNDUM CATALÀ I L'OPINIÓ PÚBLICA ESPANYOLA

Jordi Muñoz Mendoza

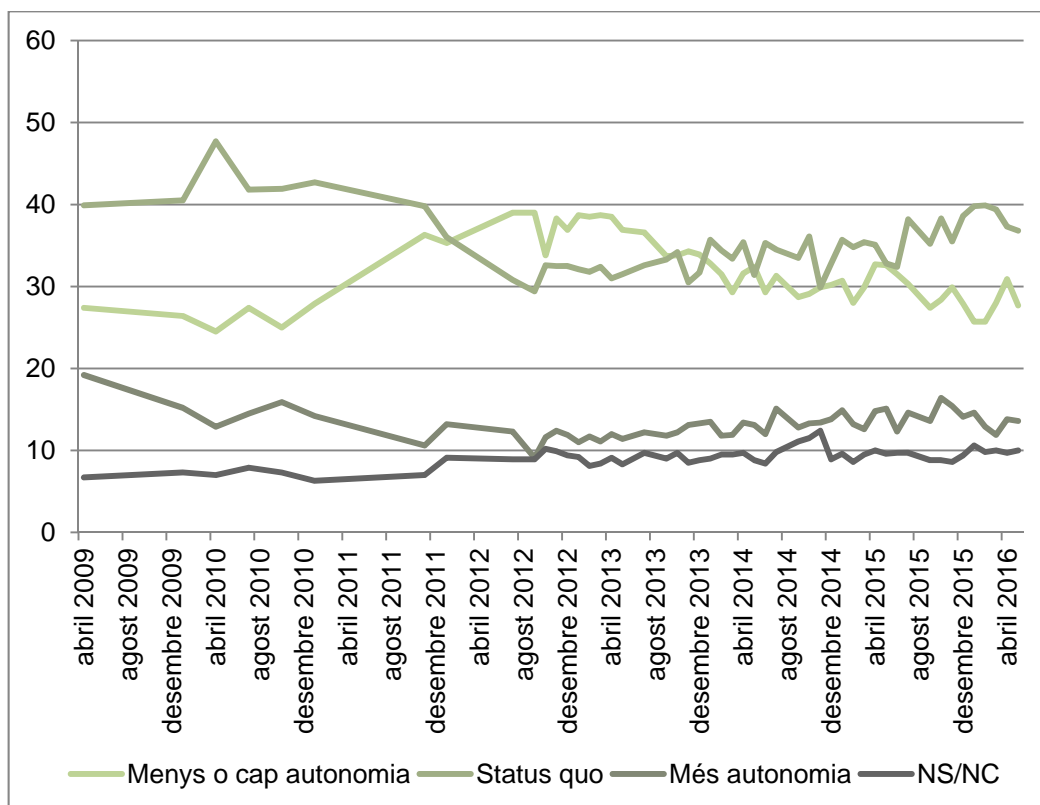
Preferències recentralitzadores de l'opinió pública espanyola?

Des que va començar l'actual crisi econòmica i política a Espanya, molts observadors de l'opinió pública van detectar una creixent insatisfacció amb el sistema descentralitzat d'autogovern de les comunitats autònomes que regeix a Espanya. En bona part d'Espanya van créixer els percentatges de ciutadans que defensaven, davant de la situació creada, una marxa enrere en la descentralització, i un reforçament del govern central.

Aquest nou centralisme espanyol es sustentava, discursivament, en dues idees força, covades en part sota el paraigua del think-tank vinculat al Partit Popular (la Fundació FAES): una part important de la crisi econòmica d'Espanya s'explicaria per les ineficiències que suposadament introdueix la descentralització sobre el sector públic. Segons aquest argument, l'existència de 17 comunitats autònomes amb poders sobre sectors clau de l'activitat pública genera un excés de despesa que es podria racionalitzar via recentralització. Això representa una certa novetat ideològica: tradicionalment, a Espanya, el centralisme havia tingut fonamentalment una justificació nacionalista, i ara, sense abandonar aquest component, es presentava sota el paraigua de la racionalització econòmica i l'eficiència del sector públic. La segona idea de què es nodreix aquest nou centralisme espanyol connecta, paradoxalment, amb el sentiment antipolític de matriu populista: existeix a Espanya una 'casta política' engreixada artificialment pel sistema de comunitats autònomes, que han creat espais de poder per a elits locals i han multiplicat el número de polítics professionals i les oportunitats per la corrupció.

La conjunció d'aquestes dues idees, doncs, va alimentar un creixement molt important del centralisme a Espanya. La sèrie de dades del Centre d'Investigacions Sociològiques a Espanya mostra com entre el 2007 i el 2012, a Espanya, el percentatge d'enquestats que reclamava menys autogovern per les comunitat autònomes, o directament la supressió dels governs regionals, va passar del 10% a gairebé el 40%, per tornar a estabilitzar-se al voltant del 30%

a partir de 2014.¹ La gràfica mostra l'evolució de les posicions centralistes entre 2009 i 2016. Amb els primers indicis de recuperació, i sobretot amb el canvi de relat sobre la crisi que acompanya el creixement de Podemos, l'opinió pública espanyola va virar lleugerament, de nou, cap al suport a l'estatus quo. Tanmateix, les posicions centralistes segueixen obtenint un suport molt consistent.

Font: Centro de Investigaciones Sociológicas

A Catalunya, preferències oposades

Per contra, a Catalunya l'evolució ha estat l'oposada i, com és àmpliament conegut, una àmplia majoria de l'opinió pública catalana defensa la necessitat de celebrar un referèndum sobre la independència, i un ampli segment aposta obertament per la secessió. Aquesta divergència va allunyar considerablement l'opinió pública catalana de l'espanyola, creant una situació aparentment difícil de resoldre: mentre al conjunt d'Espanya hi creixien les preferències centralistes i la resistència a una major descentralització, a Catalunya el moviment independentista aconseguia els màxims nivells de suport popular de la seva història, i una sòlida majoria parlamentària.

¹ El 2009 el CIS va introduir un canvi en la pregunta, afegint l'opció de mantenir les comunitats autònomes però amb menys autonomia, cosa que va influir en el salt de les preferències centralistes. Tanmateix, des de llavors també s'observa un canvi important fins a 2012, com mostra la gràfica.

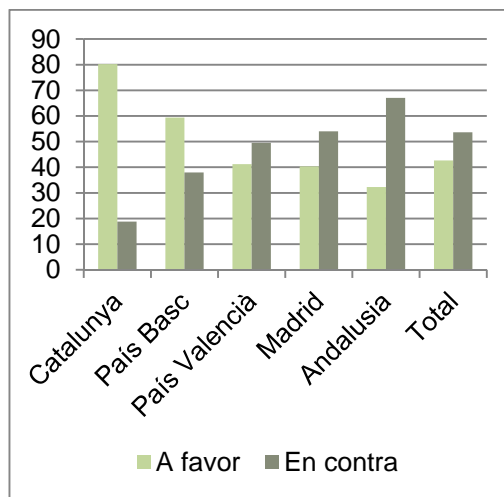
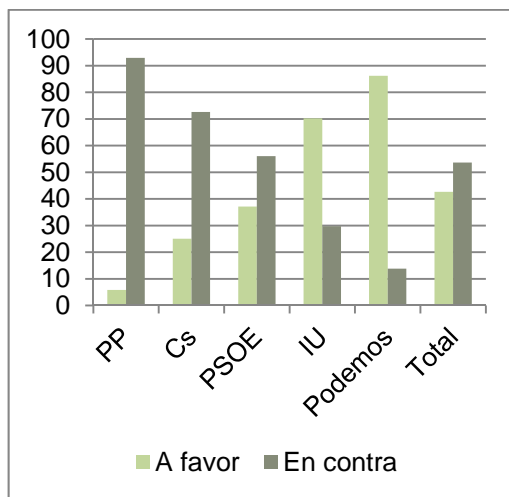
Suport de l'opinió pública espanyola a un referèndum a Catalunya

Tanmateix, les dades més recents mostren com, per als ciutadans espanyols, l'opinió sobre la descentralització o recentralització del poder a Espanya i sobre la qüestió del referèndum català són diferents. Hom pot mantenir, simultàniament, una visió més aviat centralista sobre com s'ha d'organitzar Espanya, i compartir la idea que la situació creada a Catalunya s'ha de resoldre per la via escocesa: amb un referèndum sobre la independència. De fet, les

Les poques enquestes que han preguntat sobre la qüestió a Espanya mostren uns nivells de suport al referèndum català entorn el 40%

poques enquestes que han preguntat sobre la qüestió a Espanya mostren uns nivells de suport al referèndum català que, tot i no ser majoritaris, volten el 40%. La immensa majoria de

votants de Podemos i IU, i bona part també dels socialistes (un 37%, segons dades de 2015 publicades pel diari Ara) el defensen. Per territoris, el suport al referèndum és clarament majoritari a Catalunya i el País Basc, però les posicions estan relativament equilibrades a zones com València o, fins i tot, Madrid. El sud d'Espanya, amb Andalusia al capdavant, mostra un rebuig molt fort al referèndum.

Font: Acceso election talks, publicades pel diari Ara el 31/1/2016

Desacord entre l'opinió pública i els partits sobre el referèndum

Durant un cert temps, doncs, la idea del referèndum a Catalunya gaudia d'un suport popular a Espanya molt més ampli del que suggeria la posició dels partits espanyols. El nombre de diputats al Parlament espanyol que programàticament estaven compromesos amb la solució del referèndum era negligible, fora dels grups parlamentaris bascos i catalans. D'alguna manera, podem dir que això evidenciava que les elits polítiques (i mediàtiques)

espanyoles són molt més nacionalistes que la seva opinió pública, que en una proporció important es mostrava oberta a una solució democràtica a la reivindicació independentista catalana. Aquesta desconexió entre elits i ciutadania, unida a la gran capacitat d'influència mediàtica del nacionalisme espanyol que no concep la possibilitat que Catalunya pugui decidir en referèndum sobre la qüestió de la independència, s'ha mostrat com el principal vector que bloqueja la possibilitat d'una solució acordada a la crisi política que hi ha entre Catalunya i Espanya.

Les elits polítiques espanyoles són molt més nacionalistes que la seva opinió pública, que en una proporció important es mostrava oberta a una solució democràtica a la reivindicació independentista catalana

Tanmateix, més recentment, la profunda transformació que ha experimentat el sistema espanyol de partits en els darrers dos anys també ha capgirat la situació. L'aparició de Podemos, que defensa obertament el referèndum

català, ha donat visibilitat política al segment de l'opinió pública espanyola que hi està d'acord. El nombre de diputats de partits d'àmbit espanyol que defensen el referèndum al seu programa electoral ha passat dels 11 que hi havia fins al 2015, als 71 que hi ha actualment. Això suposa un canvi molt substancial, que mostra com, en contra de la representació mediàtica dominant, la idea d'una solució via referèndum no és patrimoni exclusiu de l'independentisme català, sinó que rep un suport molt més ampli, tant a dins de Catalunya com a Espanya.

Ara bé, aquests 71 diputats, units als 17 de partits sobiranistes catalans i els 7 bascos, representen un 27% del Parlament espanyol. És una xifra, doncs, clarament insuficient per desbloquejar la situació. Sobretot si tenim en compte que el Partit Socialista i Ciutadans han insistit molt que no estava disposat ni tant sols a negociar aquesta qüestió per conformar un govern alternatiu a Rajoy a Espanya. A hores d'ara el més probable es que es conformi un govern que, o bé no tingui aquesta qüestió a l'agenda, o la tingui per excloure explícitament la possibilitat del referèndum.

En absència d'alternatives, doncs, és previsible que la majoria parlamentària catalana faci valer el suport del 70-80% de l'opinió pública catalana, i aquest 40% a Espanya que donen suport a la idea del referèndum. A hores d'ara és difícil pensar en altres alternatives que desbloquegin la situació.

Jordi Muñoz Mendoza
'Ramon y Cajal' Research Fellow
Universitat de Barcelona